

ČO NÁM MÔŽU PONÚKNUŤ SOCIÁLNE A HUMANITNÉ VEDY V SITUÁCIÍ CELOSVETOVEJ PANDÉMIE?

Malá úvaha nad publikáciou *Kontroverzie ľudských práv a pandémie COVID 19* (Sedová, T. – Smolková, E. (eds.). Bratislava: Veda 2021, 200 s.)

JAKUB ŠVEC, Žilinská univerzita Karlova, Fakulta humanitných vied, Žilina, SR

ŠVEC, J.: What Can Social Sciences and Humanities Offer in the Situation of Global Pandemic? Short Reflection on the Book *The Human Rights Controversies and the Covid-19 Pandemic*
FILOZOFIA, 77, 2022, No 2, pp. 127 – 142

Slovak society has been facing the pandemic caused by the SARS-CoV-2 virus for two years. These two years have struck a social organism on a planetary scale in a way that no one could have ever imagined, not even in any dystopian Hollywood blockbuster movie. The situation resulted in the modification of social life, despite political regimes and social orders. Changes due to restrictions applied by national governments have affected every area of ordinary life, both socio-political and economic. The subject and purpose of these considerations is to assess the current state of civil and political society from the point of view of humanities and at the same time to evaluate a book that deals with this important topic in an interdisciplinary way. This book is considered unique, as there are just a few similar instances of assessment of the aforementioned topic within the academia.

Keywords: Covid-19 – Pandemic – Human rights – Political – Crisis – Social crisis

Úvod

Skutočnosť, že z odborného epidemiologicko-medicínskeho problému sa stal politický problém, neprispela k riešeniam situácie, keď sa ani odborníci z medicínsko-biologických disciplín nezhodujú na povahe, pôvode, priebehu a trende vývoja vírusu, a neadekvátne a nekompetentné rozhodnutia politikov ešte viac vyostrujú aj tak napätú atmosféru. Málokto totiž predvídal, že pandémia bude trvať tak dlho, (hoci napr. španielska chrípka trvala od januára 1918 do decembra 1920, čiže takmer tri roky).

Pandemická situácia však priniesla aj príležitosť zamyslieť sa nad starými aj novými hrozbami pre spoločnosť, ako aj nad možnosťami sociálnych a humanitných vied, hoci tie na prvý pohľad vyzerajú v danej situácii ako celkom irelevantné. To je však

podľa môjho názoru len prvoplánový pohľad, ktorý zohľadňuje len medicínsko-biologickú stránku problematiky, ale aj tá je však v modernej spoločnosti nerozlučne spojená so zdravotným systémom, teda s príslušnou zdravotnou politikou štátu. V tomto bode si spoločnosť nevystačí len s poznatkami z virológie, epidemiológie, infektológie a iných biomedicínskych exaktných odborov, hoci časť verejnosti tieto poznatky týchto disciplín a farmakológie vedy pokladá za dostačujúce na riešenie pandemickej situácie. Treba však jasne povedať, že veda s veľkým V¹ sklamala, jej naratív, v ktorom dominuje názor expertov, sa stal nedôveryhodným. Ukázalo sa, napriek tomu, ako sa prezentuje, že jej nositelia a predstavitelia sú tiež len ľudia s rozličnými, a niekedy aj protichodnými názormi. Ich presvedčenia nemusia korelovať, a ani vždy nekorelujú s objektívnym poznaním. Fakty sa miešajú s fikciami, polopravdy s neoverenými informáciami.

Problémy v spoločnosti naplno prepukli vtedy, keď sa vakcinácia, od ktorej sa sľubovalo dosiahnutie imunizácie prevažnej časti populácie, začala prezentovať a podporovať ako jediné správne, ale najmä dostačujúce riešenie pandémie. Pristaviť sa treba aj pri médiách a ich úlohe v tejto kríze, ktorá demaskovala aj nízku úroveň jednofarebného žurnalizmu. Badateľný je nárast popularity takzvaných alternatívnych médií a naopak, pokles dôveryhodnosti mainstreamu, čo so zreteľom na kvalitu žurnalistov môže prekvapiť len naivnú nekritickú osobu. Samozrejme, túto problematiku by bolo vhodné taktiež preskúmať.² Samozrejme, benefity vakcín – hlavne so zreteľom na povinné očkovania v minulosti – vonkoncom nechcem spochybňovať, ale ide o formu s komunikovania celej problematiky smerom k občanom, ktorí môžu mať (a majú) iný názor. A demokratický režim im na to dáva právo aj garancie. Je zodpovednosťou politických a spoločenských elít komunikovať so spoločnosťou jazykom, ktorému verejnosť rozumie, ktorý akceptuje a pochopí. Zaznievajú taktiež hlasy, hoci prevažne zo zahraničia, že dôsledky reštrikcií budú mať ešte horšie sociálne dôsledky ako tie hospodárske. A rozbiehajú sa výskumy, napríklad o náraste depresí medzi mladistvými, agresivite, útokoch na policajtov, zvýšenej spotrebe alkoholu a i. Zdá sa, že práve v oblasti sociálno-psychologickej, ekonomicko-hospodárskej, sociálno-politickej – na mikroúrovni aj na makroúrovni – sa objavujú výzvy

¹ Exaktná veda

² K dôsledkom pandémie na mediálny priestor však existujú aj v našom priestore odborné štúdie, i keď nie sú početné. V článku "The World of Media Has Been changed (?) By the Black Swan" Pitoňáková okrem iného tvrdí, že: „Nepochybne, mnohé z nich (médiá) budú zničené a mnohé prekonajú túto krízu so značnými stratami. Finančné a personálne dôsledky budú obrovské. Túto komplikovanú situáciu by sme mali vnímať a brať do úvahy ako príležitosť vážne sa zamyslieť nad fungovaním médií (z hľadiska funkcionalistického prístupu k tomu, ako sa médiá správajú v spoločnosti)" (Pitoňáková 2020, 92; Preklad z angl.: autor). Prepad dôveryhodnosti tradičných médií bol teda pozorovateľný už počas prvej vlny pandémie.

pre sociálne, a dokonca humanitné vedy, aby sformulovali niečo zmysluplné o stave, v ktorom sa spoločnosť ocitla.

Zmeny sociálneho správania, spôsobov komunikácie, sociálnej interakcie, ale aj zmeny v cestovateľských a spotrebiteľských stereotypoch sa dostali do centra pozornosti reštrikčných opatrení. Pravdaže, aj pandémia má svojich víťazov a porazených. Ak sa obmedzíme len na oblasti hospodárstva, z pandémie profitovali napríklad zásielkové e-shopy, výrobcovia liečiv a pomôcok potrebných na zvládnutie pandémie. Je pravdou, že v niektorých oblastiach sociálneho života regulácia spôsobu života narazila na nesúhlasné reakcie spoločnosti. Tieto reštrikcie však boli prijímané v dôsledku ochrany zdravia a života. Dostali sme sa do situácie, keď si vlády museli vybrať medzi ochranou zdravia a ochranou slobody. Sloboda individua, zaručená v podobe negatívnych slobôd v demokratickej spoločnosti, sa dostala do kolízie s ochranou verejného zdravia zo strany štátu. Prijímané opatrenia sa dostávali do konfliktu s týmto výkladom liberálnej slobody. Z poznania humanitných vied však vieme, že: „Práva a slobody majú prirodzene svoj vnútroštátny i medzinárodný rozmer. Nachádzajú svoje vyjadrenie v konkrétnom živote každého jednotlivca, ale i v oblasti politickej, právnej“ (Dzuriaková 2007, 84). V prvej fáze reštrikcií jednotlivci, predtým nezvyknutí na obmedzovanie slobody konania, opatrenia akceptovali s vôľou absolvovať dočasný diskomfort so zreteľom na nápravu stavu v krátkodobom horizonte. V ďalších fázach pandémie, ktoré so sebou priniesli ďalšie rozšírenie reštrikčných opatrení obmedzujúcich, ba priam porušujúcich elementárne ľudské práva, ktoré liberálna demokracia pokladá za posvätnú mantru, sa ukázalo, že vlády siahajú k autoritárskym riešeniam. Stupňuje sa napätie a polarizácia spoločnosti, ktorá s rastúcou nedôverou pozoruje konanie politických elít, rozhodujúcich o obmedzeniach úmerne s nárastom nedôvery jednotlivcov v spoločenské elity.

Nastoluje sa otázka, či pandémiu, ktorá priniesla doposiaľ veľké straty v celosvetovom meradle, politické reprezentácie zvládajú korigovať efektívne, a taktiež či a do akej miery je legitímne v snahe čo najviac minimalizovať a kompenzovať finančné, hospodárske či ľudské straty zasahovať do doktríny ľudských práv a či nám ako spoločnosti nehrozí, že z tohto konceptu ostane len formálna fráza. Prirodzene, s tým je spojená otázka o demokracii, jej vzťahu k ľudským právam v období výnimočnej situácie, zavádzania reštrikcií, vyhlasovania núdzového stavu a lockdownov.

V domácom prostredí sa objavila publikácia, ktorá ukazuje, ako možno dnešnú situáciu reflektovať interdisciplinárnou optikou sociálneho a humanitného poznania. Publikácia má jasnú architektúru a dobre tematicky prepojené kapitoly. Po úvode nasledujú jednotlivé kapitoly v nasledujúcom poradí: (1) K idei ľudských práv a demokracie v čase pandémie – teoretický a empirický pohľad; (2) Právo, jeho inštrumentalizácia a problematika ľudských práv – deficit, hrozby a výzvy; (3)

Ľudské práva a politika; (4) Sémantické úvahy o niektorých vlastnostiach právnych pojmov.

K ideí ľudských práv a demokracie v čase pandémie

Po úvode editorky Tatiany Sedovej nasleduje prvá kapitola, venovaná témam z oblasti ľudských práv v kontexte politických a právnych aspektov, s dôrazom na vzťah ľudských práv a demokracie. Autorka v úvode prehodnocuje kvalitu dodržiavania ľudských práv a demokratických princípov v kontexte rôznych pandemických opatrení, pričom sa zameriava predovšetkým na ich adekvátnosť, proporcionalitu a mieru. Nasledujúci text sa venuje trom interpretáciám vzťahu medzi demokraciou a konceptom ľudských práv. „Otázka vzťahu medzi demokraciou, ktorá sama osebe má niekoľko interpretácií a výkladov, nie je taká kryštálicky jasná, akoby sa mohlo na prvý pohľad zdať [...]“ (Sedová 2021, 10). Sedová potom rozvíja a porovnáva myšlienky viacerých autorov – filozofa Andrewa Fagana, politológa Giovanniho Sartorihho, ekonóma Francisa Fukuyamu či historika Michaela Ignatieffa. Sedová sa venuje najmä tým symptómom, ktoré avizujú krízu a deficity demokracie vo svete. Po tejto časti nasledujú pasáže, v ktorých sa opisujú problémy dodržiavania ľudských práv počas pandémie na konkrétnych prípadoch na pozadí príslušných zákonov, vyhlášok a nariadení. V závere sa poukazuje na ideologický naratív liberálnej demokracie, ktorý dnešná pandémia skutočne demaskovala.

Sociológovia Silvia Miháliková a Milan Zeman sa venujú problematike a vnímaniu demokracie na pozadí pandemickej krízy. „Akademické reflexie teórií demokracie sa sústavne vracajú k protikladom medzi akademickou reflexiou reality a vnímaním každodenného prežívania reality v očiach verejnosti“ (Miháliková, Zeman 2021, 27). Jedným z hlavných prínosov príspevku je tvrdenie autorov o súčasnom stave vnímania kvality demokracie, ktoré môžeme definovať skôr ako dezilúziu, pričom tento stav komparujú s minulosťou, kde naopak evidujeme pozitívnejší postoj občianskej spoločnosti k demokracii. Tieto tvrdenia sa autori snažia podoprieť aj závermi vybraných výskumov z prostredia občianskej spoločnosti v USA. Text prezentuje výsledky prieskumu o spokojnosti obyvateľov Slovenska s politickými predstaviteľmi a demokraciou v čase pandémie. (Otázky sa zamerali na oblasti ako dôvera k politickým stranám, hodnotenie rôznych typov politických systémov, postoje občanov k použitiu prostriedkov na sledovanie ľudí počas koronakrízy, spokojnosť občanov s prácou súčasnej koalície). Výsledky výskumu realizovaného počas pandémie autori porovnávajú s výskumom z European Values Survey, konkrétne s jeho posledným meraním na Slovensku z roku 2017. Na tomto empirickom pozadí autori hovoria, že občianska spoločnosť na Slovensku si zvykla a schvaľuje život

v demokratickej spoločnosti, no dôvera vo verejné, a najmä politické inštitúcie a vládnú koalíciu počas pandémie výrazne poklesla.

Právo, jeho inštrumentalizácia a problematika ľudských práv – deficity, hrozby a výzvy

Druhý tematický okruh je venovaný téme práva a jeho vzťahu k súboru ľudských práv, zaoberá sa jeho ohrozeniami a limitmi v čase pandémie na Slovensku. Ako tvrdí Smolková: „Ľudské práva majú zabezpečiť, že sa k človeku vo všetkých jeho roľach bude pristupovať tak, aby ich mohol slobodne využívať“ (Smolková 2020, 556). Autorom úvodného textu je Eduard Bárány. Už v úvode svojho príspevku deklaruje, že právo by nemalo byť nestranné a striktné dodržiavané len v čase prosperity a sociálneho pokoja. Slovanmi Bárányho: „[...] Ľudské práva sú (zdá sa) pre dobré časy a normálnu situáciu, ale v kríze, a najmä počas pandémie, ich netreba brať príliš vážne“ (Bárány 2021, 44). Ako autor ďalej uvádza, „do ľudských práv zasahujú organizácie s minimálnym zastúpením profesionálov a z hľadiska Bárányho je znepokojujúcim faktom skutočnosť, že na pozadí protipandemických opatrení boli prijaté mnohé iné opatrenia, ktoré majú priamy či nepriamy vplyv na ľudské práva spojené najmä so sociálnou oblasťou. Autor po vzore Rady Európy kritizuje prijímanie radikálnych reforiem, ktoré výrazným spôsobom ovplyvňujú strategické sféry života spoločnosti. Bárány v jadre príspevku tvrdí, že „pravdepodobne prebieha zmena režimu na menej demokratický a menej rešpektujúci ľudské práva“ (Bárány 2021, 45).

Na konkrétnych príkladoch Bárány ukazuje, že koncept ľudských práv stratil svoju ideologickú silu, ich vyčerpanosť znižuje ich právnu silu. Predpokladá, že obmedzenia ľudských práv nepriaznivo vplyvajú na ľudskú psychiku, škodia dôveryhodnosti právneho štátu a viere občanov v kvalitu demokracie. V závere sa Bárány vyslovuje za znovuoobnovenie úrovne slobody z predpandemického obdobia, avšak vzhľadom na súčasný vývoj si autor úspešnosťou tejto misie nie je istý.

Aj stať Branislava Fábryho analyzuje obmedzenia ľudských práv a právnej istoty občanov v čase pandémie. Zaujímavý je hneď úvod, kde autor objasňuje skutočnosť, že ani pred rokom 2020 nebol stav dodržiavania ľudských práv na Slovensku uspokojivý. Otvára tému, že medzi ľudské práva patria okrem práv prvej generácie aj sociálne práva, teda ľudské práva druhej generácie, na ktoré sa v priestore súčasného trhového zriadenia prihliada s istou mierou neochoty. Fábry však deklaruje presvedčenie, že počas súčasnej pandemickej krízy je občianska spoločnosť konfrontovaná aj s obmedzeniami prvej generácie ľudských práv, ktoré podľa jeho slov nenachádzame ani v systéme pred rokom 1989 (Fábry 2021, 53). Za dôležité považujeme tvrdenie, že: „Základným sporom preto dnes nie je otázka, nakoľko možno základné práva obmedziť kvôli verejnému zdraviu, ale či sa obmedzujú spravodlivým

a ústavným spôsobom – v nevyhnutnej miere, na stanovený cieľ, a či sa dbá na ich podstatu a zmysel (Fábry 2021, 54).

V predloženom texte Fábry navrhuje vykonať test proporcionality, ktorý má skúmať tri aspekty prijatých opatrení – vhodnosť obmedzenia základného práva z hľadiska cieľa, nevyhnutnosť prijímania obmedzenia a nakoniec samu proporcionality opatrení, teda test výhodnosti pomeru benefitov a záporov. V kontexte týchto kritérií autor pomenúva viaceré úskalia prijatých opatrení a poukazuje na celkovú nepripravenosť na podobnú situáciu tak v zdravotníctve, ako aj v priestore legislatívy, ktorá s podobnými situáciami nerátala. Opisuje viaceré kontroverzie, ako napríklad predlžovanie núdzového stavu za prítomnosti poslancov NR SR pozitívnych na Covid-19, diskutabilné skrátenie legislatívneho konania či obavy z novej možnosti *de facto* neobmedzene predlžovať núdzový stav, pričom tento nástroj autor chápe ako nebezpečný pre slobodu a demokraciu.³ V záverečnej časti textu Fábry spomína viaceré problematické kroky vlády – rôzne výnimky pre vybrané osoby, skrátené legislatívne konanie ako bežný postup, zásadné právne reformy, nezvládnutá komunikácia s verejnosťou a zdôvodnené povinné testovanie. Autor je presvedčený, že spomenuté kroky sú v rozpore s pôvodne deklarovanou motiváciou vlády o otvorenom a transparentnom vládnutí. Dodáva, že treba hľadať celospoločenský konsenzus pri riešení takej náročnej situácie, akou je súčasná pandémia. Náš názor však je, že k takejto komunikácii nedochádza, vláda komunikuje len vlastný, ideologicky uzavretý názor, s ktorým je stotožnený len zlomok občianskej spoločnosti. Takú nízku podporu u voličov nezaznamenali ani druhá vláda Róberta Fica či vláda Petra Pellegriniho. V mnohých otázkach však vládni predstavitelia otvorene deklarujú, že svoj názor neplánujú meniť, respektíve že nemienia prihliadať na názor väčšiny. To sa však, žiaľ, netýka len situácie súvisiacej s protipandemickými opatreniami, ale aj politických krokov vo všeobecnosti. Tretí sektor, médiá či osobnosti mainstreamu však tento jav nepokladajú za negatívny, naopak, nie je vôľa detailnejšie sa vyjadrovať k tomu, že tento prístup pripomína atribúty autokratického prijímania rozhodnutí. Aj v tomto ohľade vnímame prínos predmetnej publikácie.

Tretím právnickým textom je príspevok Marice Pirošíkovej, ktorý sa venuje internej a externej súdnej kontrole obmedzení ľudských práv. Pirošíková začína svoj príspevok podobne ako Fábry, teda definovaním troch základných podmienok obmedzenia ľudských práv – nevyhnutnosť, proporcionality a dočasnosť. Autorka nespochybňuje, že núdzový stav môžu byť predĺžené, no v takom prípade musí v štáte fungovať princíp nadobudnutých práv a princíp vzájomnej kontroly a vyváženia medzi zložkami moci. V príspevku sa autorka zaoberá výskumom o tom, či počas pandémie

³ V kontexte tejto témy Fábry uvádza situáciu z roku 2011, keď vláda Ivety Radičovej vyhlásila núdzový stav. Podľa autora mal tento krok obmedziť možnosti štrajku lekárov.

je občanovi dostupná súdna kontrola zásahov do ľudských práv a základných slobôd. „V Slovenskej republike bol v rozpore s uvedenými medzinárodnými záväzkami zvolený taký právny základ protipandemických opatrení, aby ich preskúmateľnosť súdmi nebola možná“ (Pirošíková 2021, 70). Autorka predstavuje viacero prípadov sťažností z podnikateľského sektora. Pirošíková vysvetľuje chaos pri vydávaní protipandemických nariadení – pripomína, že opatrenia vydávané Úradom verejného zdravotníctva boli neskôr nahradené vyhláškami a upozorňuje na problematickosť takéhoto postupu. Autorka nespochybňuje oprávnenosť štátnych orgánov zasahovať do ľudských práv. Vyžaduje však transparentnosť, rešpektovanie legality a legitímnosti takýchto obmedzení a zásahov.

Ďalší text sa venuje problematike povinného očkovania, pričom Pirošíková na príkladoch vysvetľuje, že vakcinácia, pričom ju nespochybňuje, neprináša výhody, aké boli propagované, pričom má na mysli najmä oblasť cestovania. Venuje sa mnohým diskutovaným témam v spoločnosti ako povinnosť nosenia ochrany dýchacích ciest, obmedzenie náboženských obradov, obmedzenie podnikateľskej činnosti, pričom využíva konkrétne príklady z praxe zo Slovenska i zo zahraničia. V závere autorka vyzýva na opätovné vrátenie dôvery v právny štát po vzore slov generálnej tajomníčky Rady Európy Marije Pejčinović Burić, nakoľko predpokladá, že kvalita demokracie počas pandémie výrazne utrpela.

Ľudské práva a politika

Tretia časť publikácie sa začína príspevkom Jozefa Lysého, ktorý sa venuje ľudským právam a politike. Politológ svojím textom otvára páľčivú tému relatívnosti ľudských práv. V úvode príspevku uvažuje o probléme relativizmu, ktorý pokladá za esenciálny prvok liberalizmu. Autor sa púšťa aj do v zásade hlbokaj a náročnej problematiky spojenaj s relativizmom, teda do hľadania príčin existencie hodnotových súdov u aktéra. „Hľadanie príčin existencie hodnotových súdov u aktéra vysvetľovaním evokácie psychologických, biologických etc. Síl, je otvorené cesta k relativizmu. Na jednej strane je to nezamýšľaný dôsledok, nie validovanie relativizmu, a na druhej strane niečo kauzálne verí niečomu nie podľa toho, že je možné to vysvetliť“ (Lysý 2021, 99). Okrem tohto tvrdenia je zaujímavé tvrdenie Lysého o tom, že individualizmus nie je produktom moderných (liberálnych) spoločností. Podľa autora súčasná spoločnosť má tendenciu neustále rozširovať mantinely ľudských práv, ktoré nevychádzajú zo žiadneho zákonného základu.⁴ „Objavujú sa nové práva, ktoré majú tú zvláštnosť, že nie sú prikázané žiadnym zákonom či vyhláškou“ (Lysý 2021, 101).

⁴ Lysý uvádza predovšetkým práva tretej generácie, ale aj právo na bývanie. V tomto smere vieme, že už druhá generácia ľudských práv má problém s vymožitelnosťou práve preto, že sociálne práva nemajú dostatočnú paušálnu a absolútnu oporu v právnych poriadkoch jednotlivých štátov.

Rozšírenie filozof avizuje predovšetkým v oblasti tretej generácie ľudských práv s čoraz väčšími právomocami zasahovať do osobnej integrity individua. Samozrejme, aj podľa autora sa spôsoby výkonu politickej moci naprieč svetom líšia. Lysý túto skutočnosť definuje myšlienkou: „V princípe ide o to, že kolektívne identity sú generované programami, ktoré obsahujú jedinečné a univerzálne rysy, odvodené zo súhry medzi racionalizáciou a singularitou“ (Lysý 2021, 102).

V druhej časti príspevku sa Lysý venuje relativizmu a jeho vplyvu na chápanie ľudských práv. Ako zlomový moment označuje Francúzsku revolúciu, keď podľa Lysého vznikli dva základné pohľady na identitu ako na kolektívnu a na individuálnu identitu. Dodávame, že v tomto smere sa nazdávame, že Francúzska revolúcia nemusela byť momentom vzniku tohto štiepenia, ale skôr umožnila tomuto rozkolu naplno sa prejaviť v sociálnom svete. Lysý upozorňuje, že nie všetci autori súčasnosti sa defenzívne stotožňujú s nevyhnutným konceptom absolútnej relativizácie, a zároveň sa vracia k modelu o „normálnej vede“ v kontexte ľudských práv. Tvrdí, že mnohé súčasné práva boli aj kedysi chápané ako revolučné. Zato dnes sú integrálnou súčasťou právnych poriadkov vo väčšine štátov sveta. Jeden z možných príkladov takýchto zmien je posun liberalizmu v akceptovaní širších mantinelov sociálnych práv občana, ktoré môžeme pokojne stotožniť s druhou generáciou ľudských práv. Evolúcia aj v priestore filozofie zabezpečila, že pôvodne ťažko predstavitel'né myšlienky o tom, že liberalizmus raz bude podporovať *welfare state* či redistribúciu, sa stala aktuálnou. V tomto kontexte autor uvádza ďalšie zásadné tvrdenie, že: „Liberalizmus je antropologická chyba... a kontrola spoločnosti jeho ideologickým určením zbavuje spoločnosť autority a vyvlastňuje politiku“ (Lysý 2021, 106). Na záver autor zhŕňa kritiku sociálnych neduhov spoločnosti, ktoré uvádzame v predošlom texte. Individualizácia, relativizácia, extrémna politická korektnosť a boj proti akejkoľvek diskriminácii podľa autora vedú k popieraniu identít, a tieto prístupy sú, paradoxne, samy zdrojom diskriminácie, pretože neumožňujú vyniknúť špecifickým skupinám. „Úlohou ľudských práv je napravovať krivdy, ale pre väčšinu spoločnosti antidiskriminačný boj vyvoláva pocit viny“ (Lysý 2021, 109). Keďže podľa Lysého sa spoločnosť nedokáže vymaniť z ekonomického a kultúrneho liberalizmu, pretože si svoje podružie ani nevedomuje, a aj keby, tak ho nepokladá za negatívne, budeme i naďalej odkázaní na život v jeho rozmanitosti.

Martin Foltin v svojom príspevku uvažuje o normatívno-morálnom zdôvodnení práva na život počas pandémie Covid-19. Foltin vyčerpávajúco popisuje počiatky pandémie a prvotné spochybňovanie nebezpečnosti vírusu poprednými politickými svetovými elitami. Naopak, podľa filozofa sa s prvou vlnou pandémie razantne vysporiadala Čína, a to prostredníctvom striktných opatrení. Autor nemá ambíciu kategoricky kritizovať prijímanie opatrení pre zamedzenie šírenia vírusu. Nazdáva sa

však, že konkrétne opatrenia neboli prijímané v súlade s princípmi proporcionality a subsidiarity. V tomto prípade sa Foltin odvoláva na liberálny princíp nepoškodovania, pričom odkazuje na známy výrok J. S. Milla. Túto argumentáciu pokladáme za prínosnú. Nazdávame sa, že autor zvolil správnu metódu kritiky, keď dáva do kontrastu jednak prax liberálnej demokracie a istej politickej reprezentácie, ktorá sa ideovo hlási k hodnotám slobody a sčasti i liberalizmu, a jednak liberálnu teóriu popredného predstaviteľa liberalizmu.

Foltin sa prikláňa k názoru, že aj v rámci liberálnej demokracie je možné, prípustné aj nevyhnutné isté obmedzenie ľudských práv. Odvoláva sa aj na Radu ľudských práv, ktorá v rámci pandémie pripúšťa isté odchýlky od želaného stavu nedotknuteľnosti individuálnej slobody. Podobne ako predchádzajúci autori však vidí problém v spôsobe zavádzania jednotlivých opatrení, respektíve v ich zákonnosti, nevyhnutnosti a rozsahu. Cieľom príspevku je analyzovať a zhodnotiť normatívno-morálny diskurz práva na život. „Počas pandémie Covid-19 krajiny nemali dostatok času a ani poznatkov, aby v začiatkoch pandémie našli rovnováhu medzi ochranou zdravia, minimalizáciou hospodárskych a sociálnych škôd a rešpektovaním ľudských práv“ (Foltin 2021, 115). Z nášho pohľadu sa autor správne zameriava na hodnotenie istých reštrikcií nie paušálne, ale v kontexte konkrétnej situácie, na ktorú sa snažili reagovať.

V ďalšej časti Foltin zaujímavo vymedzuje dva základné prístupy, prostredníctvom ktorých sa národné štáty stavali k riešeniu pandémie – ekonomický a biomedicínsky. To sú dva regulátory, prostredníctvom ktorých sa prijímali, ale na základe ktorých sa aj obhajovali zavádzané opatrenia. Upriamenie pozornosti na tento „súboj“ dvoch prístupov v zmysle ekonomické číslo vs. ľudské životy, respektíve „súboj“ o dosiahnutie „optimálneho pomeru“ medzi zachovaním ekonomických ukazovateľov a počtom úmrtí naplno zhadzuje masku súčasnému charakteru trhového kapitalizmu. Spomínaný súboj sa preklenul aj do politickej sféry, keď vo svete, ale aj na Slovensku medzi sebou súperili strany,⁵ ktoré presadzovali skôr ochranu zdravia, a naopak strany, ktoré aj za cenu väčšieho nebezpečenstva, respektíve vyšších strát, preferovali zachovanie ekonomickej výkonnosti štátu. Z hľadiska politickej filozofie nie je prekvapením, že k druhému prístupu sa hlásia najmä strany a hnutia klasicko-liberálneho a neoliberalného razenia. Autor sa nesnaží spochybníť relevantnosť ani jedného z prístupov, ale zdôrazniť, že pri aplikovaní týchto politík sa zabúdalo na širšie sociálne dôsledky týchto opatrení, pričom máme na mysli rodinný život, vzdelanie, ľudské šťastie, psychické zdravie, socializáciu a podobne. Ako sme naznačili už v úvode tejto recenznej štúdie, pravdou je, že filozofov sa pri krízach modernej spoločnosti na názor zväčša nikto nepýta.

⁵ V prípade Slovenska aj v rámci koalície.

Predposledná kapitola obsahuje filozofove zdôvodnenia práva na život, ktoré môžeme nájsť vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv. Foltin ďalej uvádza z hľadiska filozofie prelomovú filozofiu Johna Locka, vychádzajúcu z prirodzeno-právnych teórií, v ktorých sa hovorí nielen o sebaochrane, ale aj o zachovaní druhu ako takého. „Právo na život jednotlivca je vždy spojené s povinnosťou iného. Počas pandémie Covid-19 sa ukázalo, že jeho uplatňovanie je spojené s viacerými problémami“ (Foltin 2021, 117). Pre doplnenie autora dodávame aj jeho(?)názor, že: „[...] Rôzne diskusie z posledných desaťročí ukazujú, že práve toto právo je z hľadiska svojho konkrétneho obsahu a vymedzenia svojich hraníc nevyjasnené a nadmieru sporné“ (Pollmann, Lohmann 2017, 272). Práve v zmysle tejto argumentácie autor výstižne identifikuje problém, keď politické reprezentácie neodhadli adekvátny pomer, respektíve hranicu medzi právom na život a povinnosťou zachovať druh, ktorá si vyžaduje obmedzenia osobnej slobody. Taktiež zdôrazňuje, že redukcia života len na jeho fyziologickú oblasť nie je korektná – ochránili sme „holé“ životy, avšak zničili sme ich sociálnu kvalitu. V tomto momente pokladáme za vhodné dodať, či sme v danej chvíli mali vždy na výber, respektíve či sme v danom momente disponovali lepšími riešeniami, ktoré, samozrejme, s odstupom času už poznáme. V závere Foltin pripomína závažnú tému o výrokoch politických predstaviteľov, ktoré mali utilitaristické tendencie v zmysle obety starších, slabších a chorých v záujme záchrany (ešte) perspektívnejších jednotlivcov. Týmto tvrdeniam sa nevyhla ani slovenská politická scéna, avšak po vlne kritiky sa táto rétorika zmenila. Nič to však nemení na tom, že tieto výroky naplno odkryli morálny cynizmus neoliberalného prístupu pod vrstvou uhladených a strojených floskúl na pozadí skutočných ekonomických motivácií rozhodnutí.

Autor v závere zhŕňa uvedené poznatky a dodáva, že ochrana života je v kontexte súčasnej pandémie prezentovaná ideologicky bez toho, že by sme si to uvedomovali, a to prostredníctvom neoliberalného individualistického výkladu ľudských práv. Takýto náhľad na problém je však podľa autora oklieštený a nemá možnosť byť úspešný v snahe ochrániť ľudské práva ako celok, ale skôr individuálny záujem o biologické prežitie.

Tretím príspevkom v rámci tretej kapitoly je text z pera filozofky-etičky Evy Smolkovej. Autorka sa v článku venuje téme, ktorou nadväzuje aj na svoje predošlé výskumy. Článok má podľa Smolkovej analyzovať dva typy normatívnych kritérií pri ochrane zdravia jednotlivcov. Zároveň je jeho cieľom zistiť, či sú tieto dva prístupy v dobe pandémie v súlade, alebo si navzájom protirečia. Príspevok sa skladá z dvoch rozsiahlych kapitol, pričom prvá rozoberá tému práva na zdravotnú starostlivosť ako substitučného práva. Smolková uvádza, že dôvod, pre ktorý sa prispôsobujú a kreujú normy v štáte, je ten, že „V kontexte zdravotného stavu obyvateľov – sa (zdravie; pozn. autora) pokladá za kľúčový faktor rozvoja spoločnosti, a teda aj štátu“

(Smolková 2021, 129). V rámci tejto úvahy sa autorka plynule dostáva ku konceptu substitučných práv, teda ľudských práv druhej generácie, ktorých súčasťou je právo na život, ale aj právo na zdravotnú starostlivosť a dôstojný život. Problémom podľa autorky je, že nedisponujeme ucelenou definíciou naposledy spomenutého pojmu. Lepšia situácia je podľa Smolkovej s definovaním choroby u človeka z medicínskeho hľadiska, pretože WHO definuje zdravie ako „stav úplnej telesnej, duševnej a sociálnej pohody“, čo zaiste nepredstavuje exaktne presné vymedzenie. V nadväznosti na uvedené Smolková automaticky dodáva ďalšiu dezinterpretáciu v zmysle poukázania na rozdiel medzi právom na zdravie a právom na zdravotnú starostlivosť. Kým prvá motivácia je nezrealizovateľná, k druhej je štát zaviazaný právnymi normami.

Podľa autorky štát (Slovenská republika) si uvedomuje zodpovednosť za kvalitu života občanov, preto sa v ústave zaväzuje zabezpečovať občanom zdravotnú starostlivosť na základe zdravotného poistenia. Smolková pripomína, že v priestore Európskej únie funguje systém zdravotného poistenia na základe solidarity, nie je však jednotný a medzi krajinami existujú isté odchýlky. V zásade však možno hovoriť o EÚ ako o jednom z najlepších miest pre život z hľadiska poskytovania zdravotnej starostlivosti. Za dôležitý poznatok uvedený v texte považujeme tvrdenie autorky, že: „Ako systém zdravotnej starostlivosti funguje, plne závisí od hodnôt, ktoré sú platné nielen vo vzťahu pacient – lekár, ale aj vo vzťahu štát a zdravie vlastných občanov“ (Smolková 2021, 132). Podľa autorky evidujeme štyri hodnoty, na ktorých stojí poskytovanie zdravotnej starostlivosti vo vzťahu lekár vs. pacient: nonmaleficencia, beneficencia, autonómia a justícia. „Ak však ide o vzťah štát a zdravie občanov, potom základnými hodnotami musia byť starostlivosť a spravodlivosť, a tie sa musia vzťahovať na celú populáciu“ (Smolková 2021, 132). Spravodlivosť v poskytovaní zdravotnej starostlivosti podľa autorky tkvie v rovnakej dostupnosti a rovnakom prístupe ku každému.

V druhej časti článku sa Smolková venuje pojmu, ktorý sa v čase pandémie často skloňuje – verejnému zdraviu. V tejto pasáži autorka upozorňuje, že pri zabezpečovaní zdravotnej starostlivosti by štát nemal hľadiť len celkový súhrnný úžitok v zmysle utilitarizmu, ale prihliadal aj na individuálny záujem pacienta – občana. Tieto prístupy by mali byť v súlade. Smolková upozorňuje, že to tak nie je. Hlavným dôvodom je, že zmienené princípy a ich fungovanie upravujú dva rôzne normatívny typy kritérií. Kým o inštitúte verejného zdravia rozhoduje výkonná moc, o systéme zdravotnej starostlivosti rozhoduje moc zákonodarná. V nasledujúcom texte autorka vysvetľuje konflikt, ku ktorému dochádza pri výkone zabezpečovania verejného zdravia, čo môže mať (a v súčasnej situácii pravdepodobne má) za následok pokles kvantity a kvality zdravotnej starostlivosti. V závere usudzuje, že dve partikulárne dobrá – verejné zdravie a individuálna zdravotná starostlivosť, by nemali byť predmetom voľby, ale mali by fungovať paralelne. To sa však vo výnimočnom čase pandémie nedeje, a tak sme svedkami

situácie, keď inštitút verejného zdravia prevláda nad individuálnym záujmom jednotlivca. Smolková však dodáva, že: „Ochrana verejného zdravia nemôže a nesmie slúžiť ako dôvod na obmedzenie individuálnej zdravotnej starostlivosti, a ak sa tak deje, tak ide o zmenu priorit, hodnôt a princípov, podľa ktorých má byť poskytované zdravotnej starostlivosti v štáte zabezpečované“ (Smolková 2021, 143).

Štvrtá časť tretej kapitoly od Márie Bátorovej je príspevkom z prostredia literárnej vedy. K danej problematike zborníka sa vyjadruje istou okľukou – autorka svoj príspevok začína reflexiou iných dôb, ktoré nepriali slobode slova a myslenia. Do týchto dôb sú zasadené aj vrcholné diela autorov, prostredníctvom ktorých Bátorová predstavuje dva odlišné prístupy k ťažkej životnej situácii. V úvode textu nachádzame pomerne rozsiahly opis reálií obdobia po roku 1948 v Československu, a to nielen v rámci literatúry, ale aj v rámci umenia ako celku. Traja kľúčoví spisovatelia, s ktorými Bátorová v texte pracuje, sú Dominik Tatarka, Peter Strauss a Jozef Cíger Hronský. Podstatou príspevku je objasnenie spôsobu, akým sa jednotliví predstavitelia vysporiadali s neľahkou situáciou neslobody a ako sa táto situácia premietla v ich tvorbe.

Ako prvému autorovi sa Bátorová venuje J. C. Hronskému. Čo je zaujímavé, hneď v úvode je predstavená dvojaká interpretácia človeka v autorovej tvorbe – človek „milión“ a človek „génus“. Trpiaci človek „milión“ je prirovnaním k hlavnej postave zo známeho románu *Jozef Mak*. Je to symbol ťažkého životného osudu, kde jednu životnú útrapu striedajú dve ďalšie. Jozef Mak je symbolom nezlomnej duše, avšak nie asertívnej, vznetlivej, ale pokornej, často bezbrannej a nepriečiacej sa. Bátorová zmienený román dáva do kontrastu s neskorším dielom *Andreas Búr Majster* kde paradoxne hlavný hrdina disponuje celkom inými charakterovými vlastnosťami – istou mierou namyslenosti, sebavedomia, ráznosti a ležérneho prístupu všeobecne.

Druhým rozoberaným autorom je Pavol Strauss, ktorého výber Bátorová odôvodňuje nízkou mierou prebádania jeho diel. Vysvetľuje okolnosti jeho tvorby, ktorú sprevádzali dva totalitné režimy, pričom oba boli voči nemu reštrikčné. Autorka vyčíta literárnym vedcom pôsobiacim po roku 1989, že napriek príchodu slobody na Pavla Straussa viac-menej zabudli. Pritom konštatuje, že tretie sklamanie od našej spoločnosti by pre autora bolo nedôstojné.

Tretím analyzovaným spisovateľom je Dominik Tatarka. Hneď v úvode Bátorová predstavuje svoju motiváciu vo výbere – autorova publikačná činnosť je akýmsi chronologickým zrkadlom politickej a spoločenskej situácie. Nasleduje v zásade detailný rozbor diel, vydaných po druhej svetovej vojne. Bátorová objasňuje nútené články v prospech strany, ako aj následnú reakciu po istom uvoľnení režimu po smrti Stalina, keď má autor výčitky v súvislosti so svojím konaním. Vo svojich dielach opisuje absurdný systém prenasledovania a kontroly, ktorý zasahuje do rodinného a osobného života. Bátorová uvádza niekoľko citácií, ktorými autor kriticky hodnotí vtedajšie

nadstavenie v spoločnosti. Uverejňuje aj Tatarkove nostalgické spomienky na Francúzsko, ktoré pre autora znamenalo mieru správneho.

Záver príspevku obsahuje zhrnutie autorky, ktoré hovorí o tom, že aj prostredníctvom literatúry možno aktívne vyjadrovať kritický postoj k spoločenským a politickým zmenám a reflektovať tak na nové situácie. Bátorová dodáva, že zmienení traja autori sa stavali za ľudské, občianske a politické práva a ľudskú dôstojnosť.

Sémantické úvahy o niektorých vlastnostiach právnych pojmov

Hoci záverečný text logika Františka Gahéra akoby sa tematicky a problémovo vymyká z obsahu publikácie, ide však naozaj len o číre zdanie. V princípe ide o zásadné teoreticko-metodologické pozadie kľúčové pre všetky texty z oblasti práva od analytického filozofa, ktorý predstavuje erudovanú a hlbokú filozofickú problematiku otvorenej textúry (čo sa manifestuje aj v prípade ponímania idey ľudských práv). V úvode state Gahér naznačuje, že takzvaná otvorená textúra ústavy je v spoločenskom mainstreame preferovaným prístupom, označovaným ako nástroj na riešenie sporov na rôznych úrovniach pri nekompatibilite jednotlivých nariadení, uznesení a právnych systémov. Uvádza napríklad stanovisko ústavného právnika Eduarda Barányho, podľa ktorého: „Právne princípy majú nadpriemerne otvorenú textúru, čiže umožňujú v rôznych kontextoch nerovnaké interpretácie“ (Barány 2016, 12). Takéto tvrdenie je však problematické aj z hľadiska nášho právneho systému, ktorý vychádza z konceptu pozitívneho práva, alebo inými slovami: „Čo je napísané, to platí“. Otvorená textúra skôr prislúcha právnemu systému Spojených štátov amerických, ktorý vychádza z prirodzeno-právnych noriem a opiera sa o precedensy, teda umožňuje chápať ten istý skutok v rôznych kontextoch, a teda hodnotiť ho rôznym stupňom potrestania.

Gahér spája tento trend otvorenej textúry aj s ľudskými právami. Tie sa podľa neho ustavične rozširujú a prispôbujú novým podmienkam, o ktorých autori pri ich kreovaní nemohli tušiť. „Pružnosť právneho textu, zodpovednosť za jeho mnohoznačnosť, ale aj schopnosť generovať nové položky ľudskoprávnej agendy, už robí z otvorenej textúry doslova všeliek na mnohé problémy rôzneho druhu, prípadne jednoduché vysvetlenie niektorých nedostatkov“ (Gahér 2021, 162.) Oproti názorom, ktoré daný jav vnímajú pozitívne, Gahér je opatrnejší a uvádza Mykola Vdovychenka, ktorí tvrdí, že tento trend sa môže uberať dvoma smermi: sústavným prispôbovaním ľudských práv danej dobe, alebo sústavným rozširovaním ľudských práv, pričom dochádza k takzvanej inflácii ľudských práv (Gahér 2021, 162.).

Problematiku otvorenej textúry pojmov rieši na pozadí otázky, či je význam tvrdenia naozaj totožný s metódou jeho overiteľnosti, pričom využíva Waissmana a kritizuje Wittgensteina. Prostredníctvom Waissmana usudzuje, že otvorená textúra môže predstavovať možnosť neurčitosti. V nadväznosti na toto tvrdenie sa venuje

problému, či je poréznaosť, teda priepustnosť empirických pojmov, neodstrániteľná. „Môžeme zhrnúť Waissmannovo stanovisko: aktuálna neurčitosť empirických pojmov sa dá principiálne odstrániť spresnením, úpravou pravidiel, avšak potenciálnu neurčitosť empirických pojmov aj pri akomkoľvek úsilí odstrániť nedokážeme a týka sa možných, hoci extrémnych situácií“ (Gahér 2021, 164). Gahér na Waissmannovom príklade rádioaktívneho zlata vysvetľuje, že nikdy nemôžeme vylučovať možnosť, ktorá neodporuje aspoň základným zákonitostiam, a teda istá miera spochybnenia je v našom sociálnom svete vždy prípustná a prítomná. Nespochybniteľná definícia je náročná aj z dôvodu, že podľa Gahéra treba rozlišovať medzi schémou pojmu a príznakovými pojmami. „Pri historickom pohľade môžeme hovoriť o súboroch (klastroch) či o postupnostiach príznakových pojmov, kde jednotlivé členy či prvky postupnosti pojmov sú usporiadané podľa toho, ako sú obsahovo blízke k vedeckému pojmu“ (Gahér 2021, 165).

Cieľom autora je objasniť, že otvorená textúra, v tomto prípade, napríklad textúra pojmu zlato, môže byť vysvetlená nahradením: „Pri používaní v novej situácii jedného príznakového pojmu zlata (zlato P_n) z postupnosti príznakových pojmov iným príznakovým pojmom zlata (zlato P_{n+1}), ktoré (oba) sú korelované s jedným a tým istým vedeckým pojmom zlata“ (Gahér 2021, 167). Zlato tak nemení svoju podstatu, menia sa len príznakové pojmy. Opačný prípad uvádza v ďalšej podkapitole, kde vysvetľuje, že pojem voda môže mať z pohľadu chémie 36 podôb chemických zlúčenín, ale odbornými výrazmi ich v praxi sotva označujeme – stotožňujeme ich skôr s príznakovými pojmami (pitná, nepitná).

Gahér v závere upozorňuje, že otvorená textúra pojmov môže okrem iného spôsobovať revidovateľnosť pravidiel, čo môže pre občiansku spoločnosť predstavovať aj istú mieru rizika. „Do hry takto vstupuje ako zásadný faktor cieľ, účel zákazu, a ten môže byť nie v úplnej zhode alebo dokonca v určitom rozpore s formuláciou vlastného pravidla (napr. zákazu)“ (Gahér 2021, 170). V časti „Významová súdržnosť rovnako pomenovaných rôznych odborných pojmov“ sa následne venuje ďalšiemu fenoménu v rámci témy, a síce že evidujeme rôzne odborné pojmy na označenie vybraných vecí (spomínaná voda). predsa len v každom z týchto pomenovaní existuje syntetizujúci prvok, veď inak by sme vodu nemohli nazývať vodou, hoci nepitnou. Gahér završuje svoj príspevok zverejnením ďalšej možnosti v rámci problematiky otvorenej textúry. Uvádza problém existencie rovnako pomenovaných, ale rôznych pojmov, pričom to exemplifikuje na slove matka – biologická a matka vychovávateľka.

K súčasnému stavu občianskej spoločnosti

Texty z niekoľkých disciplín z oblasti sociálnych a humanitných vied podľa našej mienky presvedčivo demonštrovali, že aj tieto odbory majú čo povedať k dnešnému

diskurzu o pandémii a ľudských právach, ktorý sa vyznačuje moralizujúcou a miestami nátlakovou apelatívnosťou, z oboch strán založenou na nekonzistentných ideologických východiskách, vydávaných za neochvejné pravdy. V prvom prípade ide o „pravdu“, že liberálna demokracia nemá žiadnu alternatívu. V druhom prípade ide o fikciu boja za slobodu hnutiami a stranami, ktoré, paradoxne, osobnú slobodu jednotlivca radia v politickej praxi na posledné miesto. Realita usvedčuje nositeľov týchto názorov z omylu. Na tento fakt veľmi dôsledne a výstižne upozorňuje v závere publikácie jedna z editoriek a spoluautorka publikácie Tatiana Sedová. Keďže publikácia je výstupom projektu VEGA s názvom *K idei ľudských práv – koncepty, problémy, perspektívy*, bolo by zaujímavé rozšíriť interdisciplinárny záber aj o medicínsko-biologické témy a ekonomicko-sociálne problémy. Taktiež si dovoľujeme apelovať na oblasť histórie, ktorá by sa mala do diskusie aktívne zapojiť a prispieť svojimi analýzami o vývoji a priebehu iných porovnateľných epidémií, a najmä analýzami o reakciách obyvateľstva na rôzne opatrenia.⁶ Publikácia je vydareným pokusom o triezvy pohľad na napätia dichotómie ľudských práv v kontexte pandémie a reflektuje očividnú krízu pluralitnej, a predovšetkým liberálnej demokracie. „Po roku 1989, ktorý je charakterizovaný demokratizačným procesom v krajinách strednej a východnej Európy, začína v diskurzoch prevládať (zdanlivo platné) presvedčenie o „konci dejín“ a víťazstve demokracie, v užšom zmysle slova liberálnej demokracie západného štýlu“ (Horemuž 2015, 51). Tieto tvrdenia opäť podporujeme záverečným zhrnutím spoluautorky a spolueditorky publikácie Tatiany Sedovej, ktorá uzatvára tému takto:

„Projekt ľudských práv ako povojnový globálny projekt s ambíciou utvárať politický právny svetový poriadok v sebe skrýva mnohé tenzie a protirečenia a v kontexte dôsledkov globalizácie a neoliberalizmu čelí mnohým problémom. Mnohé idey, z ktorých vychádzajú ľudské práva (napr. ľudská dôstojnosť, univerzalizmus, rovnosť, sloboda, bezpečnosť a i.), si v súčasnosti vyžadujú reformuláciu, lebo v mnohom je jazyk práv príliš poznačený a poplatný svojím historickým koreňom. Konflikt medzi právami zakotvenými historicky v osobnej voľbe a spoločným dobrom sa prejavil počas súčasnej pandémie. Jednotlivé príspevky podčiarkli skutočnosť, že treba trvať na odlíšení historických aspektov ľudských práv spojených s konkrétnymi mocensko-právnymi konšteláciami (dejinné zápasy proti svojvôli a krutosti vládnucich a limitovanie vlády

⁶ Ako autor úvahy považujem za potrebné dodať, že na univerzitnej pôde sa v roku 2021 interdisciplinárna diskusia predsa len uskutočnila, a to konkrétne na Fakulte humanitných vied Žilinskej univerzity v Žiline dňa 12. 4. 2021, kde o pandemickej kríze v rámci akcie „Kontexty a možnosti pandemickej krízy“ diskutovali Filozof Ulrich Wollner (Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela), historička Zlatica Zudová-Lešková (Historický ústav Akadémie vied Českej republiky) a právny a historický teoretik Ján Štefanica (Fakulta humanitných vied Žilinskej univerzity v Žiline), pričom diskusiu moderoval autor tohto článku.

prostredníctvom zákonov), ktoré ich vygenerovali, a systematickej otázky ich zdôvodnenia; teda odpovede na otázku, kto je ich adresát, čo je ich zdrojom, aký je ich vzťah k právnym a morálnym nárokom a povinnostiam, záväzkom k rovnosti a spravodlivosti (Sedová 2021, 184).

Publikácia, ktorá nás vyprovokovala k týmto reflexiám, je príkladom takzvanej dobrej praxe, ako bez ideologickej predpojatosti reflektovať problémy doby a spoločnosti, jej výzvy a úskalia, ktorým sme nútení čeliť. Pokračovať v začatom dialógu medzi disciplínami z humanitných a sociálnych vied je nanajvyš aktuálne, pričom z pohľadu analytickej filozofie je zaujímavý problém, aká je povaha presvedčení, aký je ich vzťah k poznaniu, objektívnosť pravdy, funkcia presvedčení pre identitu, dezinformácie a zavádzajúce informácie, rozdiel medzi nimi, prečo a v čom je nebezpečenstvo, ak ľudia prestávajú dôverovať vedeckému poznaniu. To sú témy, ktoré sa ukázali aj v pandemickej situácii ako kľúčové na zodpovedanie, a práve tu má svoje miesto filozofia.

Literatúra

- DZURIAKOVÁ, J. (2007): *Sociálna etika*. Žilina: EDIS, s. 84.
- HOREMUŽ, M. (2015): Ľudské práva v Ruskej federácii – vybrané dimenzie a problémy. In: Molek, P. – Kandalec, P. – Valdhans, J.(eds.): *Days of Law: časť II.: Politické práva*, 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, s. 50 – 64.
- PITONÁKOVÁ, S. (2020): The World of Media Has Been changed (?) By the Black Swan. In: *Megatrends in Media – On the Edge*. Trnava: FMK UCM, s. 82 – 93.
- POLLMAN, A. – LOHMANN, G. (eds.) (2017): *Ľudské práva*. Bratislava: Kalligram.
- SEDOVÁ, T., SMOLKOVÁ, E., MIHÁLIKOVÁ, S., ZEMAN, M.; BÁRÁNY, E., FÁBRY, B., PIROŠÍKOVÁ, M., LYSÝ, J., FOLTIN, M. BÁTOROVÁ, M., GAHÉR, F. (2021): *Kontroverzie ľudských práv a pandémie COVID-19*. Bratislava: Veda.
- SEDOVÁ, T. (2021): *O Slobode ako o politickej hodnote*. Bratislava: SAV, s. 8.
- SMOLKOVÁ, E. (2020): *K filozofickým otázkam presadzovania ľudských práv*. Bratislava: SAV, s. 555 – 568.

Jakub Švec
Žilinská univerzita v Žiline
Fakulta humanitných vied
Katedra filozofie
Univerzitná 8215/1
010 26 Žilina
Slovenská republika
e-mail: jakub.svec@fhv.uniza.sk
jakub.svec30@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7603-101X>